

**ОСНОВИ НА СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА:
ЕЛИНОР ОСТРОМ И ОБЩИТЕ РЕСУРСИ**

Хенрик Егберт

Университет за приложни
науки, Анхалт, Германия

Теодор Седларски

СУ „Св. Климент
Охридски”

Александър Б. Тодоров

Икономически университет –
Варна

Как да се цитира тази статия / How to cite this article:

Egbert, H., Sedlarski, T., Todorov, A. B. (2023). Osnovi na savremennata ikonomika: Elinor Ostrom i obshtite resursi (Foundations of Contemporary Economics: Elinor Ostrom and Common Pool Resources). *Economic Thought Journal*, 68(5), 554-571 (in Bulgarian). <https://doi.org/10.56497/etj2368505>

To link to this article / Връзка към статията:

<https://etj.iki.bas.bg/history-of-economic-thought-methodology-and-heterodox-approaches/2023/12/14/osnovi-na-savremennata-ikonomika-elinor-ostrom-i-obshtite-resursi>

Published online / Публикувана онлайн: 12 December 2023

Submit your article to this journal / Изпратете статия за публикуване

<https://etj.iki.bas.bg>

Article views / Статията е видяна:

View related articles / Други подобни статии:

View Crossmark data / Вж. информация от Crossmark:

Citing articles / Цитиращи статии:

View citing articles / Вж. цитиращи статии:

ОСНОВИ НА СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ЕЛИНОР ОСТРОМ И ОБЩИТЕ РЕСУРСИ

Хенрик Егберт Университет за приложни науки, Анхалт, Германия	Теодор Седларски СУ „Св. Климент Охридски”	Александър Б. Тодоров Икономически университет – Варна

Резюме: Елинор Остром променя начина на мислене за общите ресурси в икономиката. Предлаганият от нея институционален анализ показва, че групите могат да намерят решения на сложни проблеми, свързани с управлението на колективните блага. Тя демонстрира, че успешно колективно действие може да се организира и от равноправни рационални индивиди. Заедно със съпруга ѝ Винсент Остром се противопоставят на приватизацията, национализацията и централизираното административно управление на общите блага. Вместо това те насърчават полицентричното управление като решение за много общи ресурси. Подходът става известен като Блумингтънска школа по политическа икономия, същевременно бурно развиващо се направление в теорията на публичния избор.

Ключови думи: Елинор Остром; полицентрично управление; Блумингтънска школа по политическа икономия; публичен избор; нова институционална икономика

JEL codes: B25; C92; D71; H41; H44

DOI: <https://doi.org/10.56497/etj2368505>

Received 3 July 2023

Revised 10 September 2023

Accepted 27 October 2023

Въведение

Елинор Клеър Ейуън (1933-2012) е родена в Лос Анджелис.¹ След развода на родителите ѝ тя остава при майка си и посещава гимназия в Бевърли Хилс. Покъсно следва политология в Калифорнийския университет в Лос Анджелис, работейки почасово на различни места, за да се издържа. През 1954 г. завършва

¹ За биографична справка вж. Arrow et al., 2012; Herzberg & Allen, 2012; Janssen, 2012; Tarko, 2017.

бакалавърската си степен и се омъжва за Чарлс Скот. Двамата се преместват на Източното крайбрежие на САЩ, където тя работи като сътрудник по управление на човешките ресурси в кантора в Бостън, докато съпругът ѝ продължава юридическото си образование. Няколко години по-късно се връщат в Калифорния и впоследствие се развеждат. Елинор започва временна работа, като успоредно записва да следва публична администрация в Калифорнийския университет. През 1962 г. получава магистърската си степен и продължава своето обучение в докторската програма по политически науки в същия университет.

Дисертацията ѝ е посветена на управлението на запасите от подпочвени води в Калифорния. В труда си тя анализира конфликтите при оползотворяването на подпочвените води и установява, че в действителност не се наблюдава свръхексплоатация и/или деградация на ресурсите. Остром стига до извода, че участниците – представители на различни организации и индивиди с много различни интереси, по-скоро изграждат ефективни социални правила по пътя на взаимодействието помежду им, с помощта на които успяват да предотвратят прекомерното използване на ресурсите и да осигурят тяхното дългосрочно съхранение. Това изследване се превръща в основа за нейната пространна изследователска работа върху проблематиката на общите ресурси през следващите десетилетия.

По време на докторантурата Елинор се запознава с Винсент Остром, който тогава е доцент в Калифорнийския университет. Двамата сключват брак през 1963 г. и слагат начало на съвместна изследователска работа, която продължава през целия им живот. Винсент Остром е признат експерт в областта на полицентричното управление (*polycentric governance*) (вж. Ostrom et al., 1961). Стъпвайки върху идеите на Полани (Polanyi, 1951), в своите изследвания върху градското самоуправление той показва, че полицентричният подход може да е по-уместен за решаването на редица обществени проблеми в сравнение с централизираната администрация.² Концепцията на полицентричното управление обаче е в разрез с политическата парадигма от 60-те години на миналия век в САЩ. Предпочитаната форма на самоуправление тогава залага на централизиран подход, тъй като се смята, че той е свързан с реализирането на икономи от мащаба. Но както се оказва, при определени условия именно полицентризмът е значително по-подходящ за управлението на ресурси за общо ползване (*common-pool resources*).³

² Двата противоположни подхода – централизиран и децентрализиран, се дискутират и от Елинор Остром (вж. Ostrom, 1972), като тя основава аргументацията си в голяма степен на Стийглер (Stigler, 1957).

³ Понятието „*common-pool resource*“ (CPR) може да бъде преведено като „ресурс за общо ползване“. По-нататък тук са използвани по-опростените изрази „общ ресурс“ или „общо благо“, които са по-близки до значението на английското *commons*. В случая на *common-pool resources* не става дума за

През 1965 г. Винсент Остром става професор към Факултета за политически науки към Университета на Индиана в Блумингтън, където се премества заедно със съпругата си. Там Елинон е назначена на сравнително непривлекателната позиция „гостуващ асистент“ (*visiting assistant professor*), но в резултат от последващите ѝ научните постижения през 1974 г. тя получава званието „професор по политология“ (*political science*).

Елинон Остром провежда изследвания върху голямо множество общи ресурси и възможностите за тяхното управление. В хабилитацията си през 70-те години на миналия век тя използва множество интердисциплинарни казуси (*case studies*), за да покаже, че в груповото си поведение хората са в състояние да изградят и да наложат такива институционални решения, които да допринасят за дългосрочното опазване на ресурсите. На тази основа през 80-те години Елинон Остром успява да предложи теории, обясняващи как възникват тези решения (Ostrom, 2000). За целта тя прибегва до теорията на игрите и до експерименталния подход, като научният импулс за това може да бъде проследен до изследователския ѝ престой при Райнхард Зелтен (Нобелов лауреат за 1994 г.) в Билефелд, Германия, в началото на 80-те години.

Заедно с Винсент Остром Елинон основава и ръководи т.нар. Семинар по политическа теория и анализ на политиката (*Workshop in Political Theory and Policy Analysis*) – идеен център на ранната теория на публичния избор със силна ориентация към новата институционална икономика (срв. със Седларски, 2013; 2013а; 2011; Егберт, Седларски, 2020). По-късно изследователският подход на Винсент и Елинон Остром придобива популярност като Блумингтънска школа по политическа икономия (*Bloomington School of Political Economy*). По-нататък в изследването ни е разгледана работата на Елинон Остром в областта на общите ресурси, след което са представени идейните основни на Блумингтънската школа, а накрая е обобщен цялостният принос на Елинон Остром за икономическата мисъл.

чисти публични блага, тъй като потребителите не могат да бъдат изключени от ползването им, но е налице конкуренция при потреблението. Т.нар. *common-pool resources* могат да бъдат природни ресурси, например гори, пасища, рибни запаси, дивеч, подпочвени води, водоеми, нефтени полета и космическото пространство. Могат да бъдат обаче и създадени от човека ресурси като услуги, предоставяни от публичната администрация, или информация и услуги в дигиталната сфера. Понятието „*commons*“ от своя страна е по-общо и включва също и чистите публични блага (Samuelson, 1954), както и клубните блага (Buchanan, 1965; Brown, Jackson, 1998). Терминът „*common-pool resource*“ е въведен в литературата от Винсент и Елинон Остром (Ostrom & Ostrom, 1977; вж. също Cole & McGinnis, 2015b, xii).

Устойчиво управление на общите ресурси

В своята дисертация Остром изследва ефективното стопанисване на общите ресурси. Традиционната икономическа теория предполага, че при наличието на общи блага рационалното поведение на икономическите субекти е свързано с т.нар. проблем на пътника без билет (*free-rider problem*). Последният възниква, когато не е възможно потребителите да бъдат изключени от ползването на тези блага. Рационалният индивид максимизира своето лично потребление, без да отчита потреблението на останалите, което в крайна сметка води до пълното изчерпване на ресурса, т.е. на общото благо. Проблемът със свръхексплоатиранието на общите ресурси е популяризиран от биолога Гарет Хардин в неговата влиятелна статия „Трагедията на общата собственост“ (Hardin, 1968; срв. със Седларски, 2011).

Обратно на това схващане, Елинор Остром смята, че свръхексплоатиранието и изчерпването на общите ресурси не е задължително дори и в случаите, когато не са налице изрични формални правила за тяхното използване. Тя привежда емпирични доказателства за ситуации, в които потребителите и заинтересованите страни се самоорганизируют, за да избегнат свръхексплоатацията на даден общ ресурс. С помощта на конкретни казуси Остром показва, че потребителите на общи ресурси често успяват да разработят специфични за целта правила и внедряват подходящи институционални решения. Според нейното разбиране институциите представляват прилагани систематично взаимно обвързани формални и неформални оперативни правила за ползване (*rules in use*) (Ostrom, 2005). Тези правила се отнасят до всички аспекти на средата (политически, социални, икономически, културни), в която се осъществява потреблението на общото благо. Остром твърди, че дори и егоистичните и рационални индивиди са готови да се ангажират в съхранението на общото благо, както и да поемат разходи, свързани с това да контролират или да санкционират други участници в потреблението му (вж. Ostrom, 2006). Потребителите си взаимодействат, като общуват и експериментират, допринасяйки за еволюцията на подобни адаптивни правила.

Остром следва подхода на традиционната икономическа теория, като допуска, че поведението на икономическите субекти е егоистично, а не алтруистично. Тя обаче има по-оптимистично виждане относно способността на хората да откриват изход от конфликтни ситуации. Комуникацията и сътрудничеството правят възможно намирането на колективни решения за стопанисването на общите блага (Ostrom, 2006). Поради обстоятелството, че Остром не изхожда от допускането за строго рационално поведение и прилага експериментален подход, нейните изследвания могат да се възприемат и като част от парадигмата на поведенческата икономика (вж. Ostrom, 1998; Tarko, 2021; Седларски, 2020).

Предпоставка за успеха на колективното справяне с проблема на общото ползване е ангажираността на всички участници в процеса на вземане на решения относно правилата (*participatory decision making*). Правилата, разработени от потребителите на общото благо, служат за саморегулирането на поведението в групата. Обратно, екзогенно зададените от държавата административни правила често са неефективни, защото не отчитат (или само в твърде малка степен) реалната ситуация, в която се намират потребителите на благо.

Ендогенно установените в процеса правила обикновено не са елементарни, те не са общовалидни и не могат да бъдат използвани при други случаи, засягащи стопанисването на общи ресурси, и съответно зависят от конкретното благо, за което са били разработени (Argrow et al., 2012). Освен това правилата не са непроменливи, а са адаптивни. Колективните поведенчески модели (срв. със Седларски, 2022), които допринасят за затвърждаването на сътрудничеството между участниците, са общи действия, реципрочност, доверие, репутация, както и контрол, наблюдение и санкциониране. От тази гледна точка институциите като норми, традиции и подходи са важни за общността, стопанисваща общи ресурси (вж. Ostrom, 2000; срв. със Седларски, 2022; 2011a; Polanyi, 1944).

Методическият подход на Остром за анализ на тези комплексни системи включва проучването на изключително детайлни казуси. Те ѝ позволяват да разпознае и да открие системите от правила, които са се установили и се прилагат от съответната общност. Големият брой и разнообразието от общи блага и социални констелации предполагат наличието на също толкова много и разнообразни институционални решения.

Изследванията на Остром с нейния децентрализиран подход към институционално решение на проблема с общите блага са в противовес с решенията в рамките на неокласическата икономическа теория и на политическата теория на централизацията (Ostrom, 1971; 1990). Според Остром двата идеално-типични подхода – пазарен и държавен, предполагащи прехвърлянето на колективните права на собственост или към частни субекти, или към централизираното управление, не могат сами по себе си да предотвратят свръхексплоатацията или унищожаването на общите ресурси (Ostrom, 2008; 2010a; вж. също Съботинова, 2019).

На първо място, подходът на Остром е в контраст с традиционната неокласическа теория, при която като решение на проблема със свръхексплоатацията на общите блага се предлага приватизацията. В рамките на конвенционалната теория поради невъзможността за изключване на никого от потреблението на общите блага възниква проблемът с „пътника без билет“, който води до прекомерното използване на общото благо и може да предизвика в крайна сметка

изчерпване на ресурса. Това е и общият резултат в ситуации на „затворническа дилема“, при които се реализират неефективни равновесия по Наш. Поради принципната трудност за достигане до ефективни колективни решения за сътрудничество в такива случаи (Olson, 1965; вж. също Егберт, Седларски, 2021) съгласно неокласическата теория за предпочитане са пазарните решения, базирани на рационалното поведение на индивидите. Собствениците, които преследват личния си интерес и прилагат пазарния механизъм, отчитайки при рационалните си решения всички разходи, вкл. намалението на стойността на притежаваните ресурси вследствие от свръхексплоатация, са в състояние да стопанисват ресурсите по-ефективно (Hotelling, 1931; вж. също Егберт, Седларски, 2021; Седларски, 2011). Този подход обаче невинаги е приложим към проблема с общите блага (например гори, води, пасища). В тези случаи често съществуват колективни частни имуществени права – частната собственост не е задължително индивидуална, а може да бъде и колективна. Освен това прехвърлянето на общата собственост към индивиди води след себе си и други проблеми, например разделянето на правомощията в рамките на правото на собственост (Tarko, 2017, р. 91; срв. с Чипев, 2023), както и решението кои от ползвателите да станат собственици и кои не. За Остром частните имуществени права са ключов елемент в управлението на общите блага, но в редица случаи трябва да се отчита режимът на колективна частна собственост.

Второ, подходът на Остром се отличава и от идеите за административно-планова икономика. През 60-те години на миналия век застъпниците на тези политикономически решения подкрепят национализацията на общите блага и тяхното централизирано административно управление. Концепцията се основава на схващането, че централизираната държавна администрация, която действа патерналистично в интерес на гражданите, може едновременно да управлява и да защитава общите блага и да генерира положителни икономии от мащаба. Остром показва, че подобна политика е неефективна поради съществуващите информационни проблеми. Тъй като потребителите на общите блага най-често са разнородни местни групи, централизираната организация се оказва неефективна, защото интересите и предпочитанията на локалните групи невинаги са политически представени и обикновено не се отчитат правилно от централната власт.

Трето, подходът на Остром е в противоречие с институционалните теории на развитието, които предполагат, че предпоставка за развитието е налагането на определени институции. Остром обаче твърди, че тези институции не могат да бъдат внедрени от горе надолу под формата на план, а възникват и се установяват от всички участници във вид на децентрализирани механизми на самоуправление (*self-governance*), т.е. формират се ендогенно (Herzberg, Allen, 2012;

Мирчевска, 2018). Това означава например, че външни експерти не са в състояние да предложат готови решения за управлението на общите блага – в най-добрия случай те могат да подобрят информационната ситуация на участниците (Tarko, 2017, p. 14-17).

Въз основа на емпирични наблюдения Остром показва, че в рамките на колективно установените правила, т.е. институциите, частната собственост определено може да бъде важна част от решението, но че и държавата като участник често възприема важни функции. От тази гледна точка решенията за управлението на общите блага обикновено съчетават частни и държавни институции (Ostrom, 1990, p. 14). Очевидно Остром изхожда от определена комплексност на правилата (вж. Shepsle, 2010), именно защото установява наличието на разнообразни и успешни институционални решения на сложни проблеми в действителни ситуации на управление на общи блага. В това отношение няма прости решения.

В най-популярната си книга „Управление на общите блага“ (Ostrom, 1990) Остром обобщава изводите от множеството казуси от цял свят за успешно и устойчиво, а също и за неуспешно управление на общи ресурси. При това тя използва както формализирани модели от теорията на игрите, така и практически примери. В резултат са изведени осем основни принципа, необходими за устойчивото използване на общите блага (Ostrom, 1990, p. 185-190; вж. също Съботинова, 2016, с. 65-67):

- групата от ползватели, притежаващи правата върху общото благо, да е ясно дефинирана;
- оперативните правила за достъп до общото благо на групата потребители да са ясни и да съответстват на условията на средата;
- потребителите да могат (т.е. да имат правото) да участват в разработването на правилата и в тяхното адаптиране;
- правилата да са защитени от влиянието на външни участници;
- спазването на правилата и поведението на участниците да се следи от самите тях;
- нарушаването на оперативните правила да се санкционира в зависимост от сериозността и съдържанието на нарушението, т.е. да се прилагат степенувани санкции;
- да е налице механизъм за ефективно – от гледна точка както на разходите, така и на резултатите, разрешаване на конфликтите между потребителите;
- да съществува система на отговорност спрямо общото благо от най-ниското до най-високото йерархично ниво.

Когато тези условия са в сила, те осигуряват стимули за индивидите да следват създадените от самите тях правила, тъй като подобно поведение носи повече ползи, отколкото разходи, поддържайки стабилни и обвързващи споразуменията в групата.

Семинарът по политическа теория и анализ на политиката и Блумингтънската школа

Семинарът по политическа теория и анализ на политиката (*Workshop in Political Theory and Policy Analysis*), основан през 1973 г. съвместно с Винсент Остром, играе важна роля в работата на Елинор Остром. Той възниква и се развива като интердисциплинарна ежеседмична дискусия. Впоследствие идеята прераства в самостоятелен изследователски център към Университета на Индиана. Организирането му като семинар (*workshop*) отговаря на разбирането на Винсент и Елинор Остром за това, че до нови прозрения в науката се достига посредством постоянно обсъждане, в което всички участници, общувайки помежду си, непрекъснато научават нови неща. Предимството в институционализирането на института като семинар е в организационната гъвкавост. За разлика от университетските изследователски центрове, които имат ясно дефинирани работни области и цели, семинарът е замислен с много по-голяма свобода (Tarco, 2017, р. 1-2). От самото начало той е планиран като дългосрочен и интердисциплинарен с цел обединяване на изследванията върху общите блага под един покрив.

Семинарът се превръща в интелектуален център, който има съществено влияние върху работата на водещи представители на новата институционална икономика за десетилетия напред. Ключови фигури в новата институционална икономика и в теорията на публичния избор като Норт, Уилямсън и Бюкянгън са редовни негови гости, наред с много студенти, докторанти и практики в тази област. За мнозина от тях семинарът изиграва формираща роля за по-късната им кариера (Sabetti, 2011). Винсент и Елинор Остром го възприемат като делото на своя живот и съсредоточие на семейната им академична дейност (Herzberg & Allen, 2012). През 2009 г. Елинор дарява наградния фонд от Нобеловата си награда по икономика на семинара.

Водещата тема на семинара е анализът на институциите, които осигуряват устойчиво използване на общите блага. Поради интердисциплинарната му насоченост участници в него стават както изследователи от социалните, икономическите и природните науки, така и представители на държавната администрация, на частния сектор и на групите потребители на общи блага. Основната задача е разпознаването и разбирането на начините, по които различните институционални конфигурации влияят върху поведението на колективните полз-

ватели и осигуряват устойчивото използване на общите ресурси.

През 60-те и 70-те години на миналия век Елинон и Винсент Остром заедно с други участници в семинара анализират например услугите, предоставяни от полицията, през призмата на общите блага (Ostrom, 1971). Те показват, че при организацията на полицейската дейност в градските райони централизацията има негативен ефект върху услугите за гражданите, както и че се наблюдават отрицателни икономии от мащаба (*diseconomies of scale*). Причината за това те виждат в обстоятелството, че централизацията е свързана със загуба на информация по комуникационните канали, докато локалната организация борави по-ефективно с информацията. По-малките, полицентрични, автономни организационни структури обикновено се оказват по-резултатни в редица дейности, свързани с работата на полицията (McGinnis, 1999; Ostrom, 1971; Zagorski, 2006; Гладуел, 2022, с. 291-296; 308-322; 2015, с. 233-242). Това е и едно от основните прозрения от този изследователски проект, продължил близо 15 години – че при наличието на общи блага полицентричното управление може да е по-ефективно от гледна точка на по-доброто разпределение на информационните потоци, както и че не във всички случаи централизираното управление е свързано с реализирането на икономии от мащаба (вж. също Tarko, 2017).

В методологично отношение Елинон Остром демонстрира забележително многообразие. Тя подбира изследователските си методи според конкретната проблематика, обикновено анализирана на микроравнище. Дори в събирането на данните, които в нейните изследователски казуси са впечатляващо подробни, Остром залага на интердисциплинарен подход, като разработва показатели, специфични за изучаваното в конкретния случай общо благо. Така оценените социални, икономически и екологични променливи тя анализира допълнително с помощта на статистически методи, модели от теорията на игрите, компютърни симулации, лабораторни (Ostrom, 2006) и полеви експерименти (Ostrom & Walker, 2003; Ostrom et al., 1994) и чрез наблюдения на терен (Shepsle, 2010).

Разнообразието на прилаганите методи кореспондира и с разбирането, че институционалните решения при стопанисването на общите ресурси са сложни и многопластови. Остром акцентира върху опасностите от прекомерното опростяване на моделите и залага вместо това на дълбочинни изследвания именно с цел да разкрие разнообразието от институционални конфигурации (Aligica, 2013; 2015; Ostrom, 2005; Cole & McGinnis, 2015b). Трябва да се отбележи също, че изгражданите от групи индивиди институции за използване на общи блага не е задължително да следват критериите за ефективност и ефикасност. Винсент Остром специално обръща внимание, че институционалното решение отговаря най-вече на целите на групата. Тъй като тези цели невинаги са от ико-

номическо естество, то и икономическата ефективност невинаги ще бъде централна за намереното решение (Aligica, 2015).

Работата на Елинон и Винсент Остром в Блумингтън е толкова влиятелна, че техният подход към тълкуването на институциите става известен като *Блумингтънска школа по политическа икономия*.⁴ Може да се твърди, че тази школа дава интелектуален тласък за развитието на новата институционална икономика (McGinnis, 2021) и теорията на публичния избор (Duhnea & Martin, 2021). Самите основи на подхода на Блумингтънската школа стъпват върху теоретични елементи от новата институционална икономика: методологичния индивидуализъм, рационалното поведение на икономическите субекти в условията на непълна информация (*bounded rationality*), наличието на положителни транзакционни разходи и формирането на институции като системи от правила на колективното поведение. Основната идея, че съвместните действия се координират по-добре посредством малки децентрализирани групи, Елинон и Винсент Остром възприемат от Бюкянън и Тълок и тяхната „Математика на съгласието“ (Buchanan & Tullock, 1962) (Tarko, 2017, p. 10-11). Рационалните индивиди преценяват дали да работят в групи и да следват правилата на съответната група, или да напуснат групата, ако така могат да осъществяват личните си цели по-ефективно.

В рамките на Вирджинската школа Бюкянън и Тълок са последователни в допускането, че индивидуалното поведение в общи начинания е подвластно на ефекта на „пътника без билет“ (вж. Егберт & Седларски 2018; 2020). Елинон и Винсент Остром от своя страна се фокусират върху положителните особености на колективното поведение и подчертават значението на групите за вземането на решения. Те твърдят, че ако в рамките на групата индивидите общуват без препятствия и е налице общ интерес, то членовете на групата ще намерят ефективни решения за предотвратяване на ефекта на „пътника без билет“. Централната идея на Блумингтънската школа е тази за груповото самоуправление, наричано още „самоорганизирано управление“ (*self-organized-governance*) или управление, базирано на общността (*community-based governance*) (Cole & McGinnis, 2015a). Дори при наличието на непълна информация групите са в състояние да изградят ефективни оперативни правила (*rules in use*) за колективно поведение.

⁴ Понятието „Блумингтънска школа“ е въведено от Mitchell (1988). Използват се още названията Блумингтънска школа по публичен избор (*Bloomington School of Public Choice*, вж. Aligica, 2015) и Блумингтънска школа по институционален анализ (*Bloomington School of Institutional Analysis*, вж. Lemke & Tarko, 2021, p. 1). Може би най-подробното описание е на Cole & McGinnis (2015a; 2015b; 2017; 2018). По-кратък преглед предлагат Aligica & Boettke (2009), както и статиите в Lemke & Tarko (2021). За различията между конвенционалната теория на публичния избор и по-приложния подход на Елинон и Винсент Остром вж. Aligica (2015).

Допускането, че въпреки присъщия им егоизъм хората обикновено достигат до успешни колективни решения, е специфичен белег на Блумингтънската школа, който я отличава от Вирджинската школа и от подхода на Олсън (Olson, 1965) и Хардин (Hardin, 1968). При това изводите на Блумингтънската школа се оказват далеч по-близки до реалността, особено по отношение на проблемите на публичната администрация, отколкото тези на теоретично ориентираната Вирджинска школа (Aligica, 2015).

Така ядрото на теоретичните решения, предлагани от Блумингтънската школа за ефективното стопанисване на общи ресурси, се формира около допусканията за рационално поведение на икономическите субекти в условията на непълна информация, възможността за самоуправление и полицентричен контрол (Ostrom, 2010a; 2010b). Крайъгълен елемент е и разнообразието от възможни институционални решения (Aligica, 2013; Ostrom, 2005) в съчетание с методологически отворен подход, при който научните методи се избират в зависимост от проблема, който трябва да бъде разрешен.

В смисъла, вложен от Елинор и Винсент Остром, сложните колективни образувания като държавата и пазара не представляват фиксирани, екзогенно дадени структури (Ostrom, 2010a). Става дума за комплексни институционални договорености, в рамките на които протичат съществените за цялостния им строеж и функциониране ендогенни процеси (Aligica, 2013; Tarko, 2017, p. 142-154; Седларски, 2013a). В това отношение уедрените категории на държавата и на пазара са неподходящи като обект на изследване. В замяна двамата учени разработват самостоятелен аналитичен модел – т.нар. *рамка за институционален анализ и развитие* (Institutional Analysis and Development Framework, IAD) (Ostrom, 2005; вж. също Съботинова, 2019, с. 86-87). Идеята е чрез нея да се вземат под внимание и участниците, които разработват, прилагат и контролират спазването на правилата, като така анализът не се ограничава единствено до абстрактни организационни структури. Основно предимство на подхода е възможността за сегментиран анализ на комплекс от институционални конфигурации, т.е. за изследване на тяхната реална структура, развитие и особеностите на институционалната промяна (Cole & McGinnis, 2017). Елинор и Винсент Остром усъвършенстват тази аналитична концепция в по-общата *рамка на социално-екологичните системи* (Social-Ecological Systems Framework, SES) за управление на общи блага (Ostrom, 2009), в която се включват и анализират например климатът, бедствията, здравеопазването, информацията, общите познания (*common knowledge*) и дигиталните блага (Cole & McGinnis, 2017). Двете рамки – IAD и SES, се превръщат в централен елемент от инструментариума на Блумингтънската школа.

Място в историята на икономическата мисъл

Като политолог Елинор Остром революционизира икономическата мисъл. През 2009 г. заедно с Оливър Уилямсън тя е удостоена с Нобелова награда по икономика за приноса ѝ към управлението на общите блага и става първата жена – носител на наградата. Това отличие е само едно от многото, които получава в областта на политическите науки и на икономиката. Тя е член на някои от най-значимите научни асоциации, сред които Националната академия на науките на САЩ, Американската политологическа асоциация и Обществото за публичен избор.

Приносът ѝ за развитието на икономическата наука не може да бъде отделен от този на нейния съпруг Винсент Остром. Докато Винсент полага политическите и социално-философските основи на полицентричното управление на групите, Елинор показва с помощта на конкретни казуси на микроиво как хората вземат колективни решения за управлението на общи ресурси. Още от самото начало тя залага на отвореност на анализа, свързан както със спонтанните институционални решения от практиката, така и с приложението на апаратите на различни научни дисциплини и изследователски методи. Интердисциплинарността и методологическата свобода се превръщат в основен отличителен белег на работата на Елинор Остром.

Елинор и Винсент Остром успяват да генерализират своите резултати и прозрения, като разработват концепции, излизащи извън рамките на чистия анализ на общи блага. Несъмнено важна част от трайното им наследство е формирането на собствена научна школа и разработването на комплексни инструменти за анализ на институциите. То се допълва от постиженията на хуманистичния им подход, застъпничеството им за демокрацията и гражданското общество – дори без държава и без пазар индивидите в тяхната концептуална рамка успяват да намират институционални решения на сложни колективни проблеми (Levine, 2011).

Работата на Елинор Остром върху стопанисването на общите ресурси и способността на хората да си сътрудничат в решаването на сложни колективни проблеми днес е неразривна част от теорията на публичния избор, от новата институционална икономика и от поведенческата икономика. Развитието на Блумингтънската школа по политическа икономия продължава по пътя на нови приложения на идеите на Елинор и Винсент Остром към различни социални контексти и видове общи блага.

Конфликт на интереси

Авторите декларират липса на конфликт на интереси.

Използвана литература

- Aligica, P. (2013). *Institutional Diversity and Political Economy: The Ostroms and Beyond*. Oxford: Oxford University Press.
- Aligica, P. (2015). Public administration, public choice and the Ostroms: the achievements, the failure, the promise. *Public Choice*, 163(1/2), 111-127.
- Aligica, P., Boettke, P. (2009). *Challenging Institutional Analysis and Development: The Bloomington School*. London and New York: Routledge.
- Arrow, K., Keohane, R., Levin, S. (2012). Elinor Ostrom: An uncommon woman for the commons. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(33), 13135-13136.
- Brown, C. V., Jackson, P. M. (1998). *Ikonomika na publichniya sektor* (Adaptiran variant pod obshtata redaktsiya na Georgi Manliev). Sofiya: Izd. PSSA. [Brown, C. V., Jackson, P. M. (1998). *Икономика на публичния сектор* (Адаптиран вариант под общата редакция на Георги Манлиев). София: Изд. PSSA] (*in Bulgarian*).
- Buchanan, J. (1965). An economic theory of clubs. *Economica*, 32(125), 1-14.
- Buchanan, J., Tullock, G. (1962). *The Calculus of Consent*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Cole, D., McGinnis, M. (eds.). (2015a). *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy. Vol. 1: Polycentricity in Public Administration and Political Science*. Lanham: Lexington Books.
- Cole, D., McGinnis, M. (eds.). (2015b). *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy. Vol. 2: Resource Governance*. Lanham: Lexington Books.
- Cole, D., McGinnis, M. (eds.). (2017). *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy. Vol. 3: A Framework for Policy Analysis*. Lanham: Lexington Books.
- Cole, D., McGinnis, M. (eds.). (2018). *Elinor Ostrom and the Bloomington School of Political Economy. Vol. 4: Policy Applications and Extensions*. Lanham: Lexington Books.
- Duhnea, E., Martin, A. (2021). Public choice theory: reuniting Virginia and Bloomington. In: Lemke, J., Tarko, V. (eds.). *Elinor Ostrom and the Bloomington School*. Newcastle: Agenda Publishing, 7-24.
- Egbert, H., Sedlarski, T. (2018). Osnovi na savremennata ikonomika: Dzhеjms Byukyanan i konstitutsionnata ikonomika. *Ikonomicheska misal*, No. 1, 113-122. [Егберт, Х., Седларски, Т. (2018). Основи на съвременната икономика: Джеймс Бюкянън и конституционната икономика. *Икономическа мисъл*, No. 1, 113-122] (*in Bulgarian*).

- Egbert, H., Sedlarski, T. (2020). Osnovi na savremennata ikonomika: Gordan Talok i publichniyat izbor. *Ikonomicheska misal*, No. 1, 107-118. [Егберт, Х., Седларски, Т. (2020). Основи на съвременната икономика: Гордън Тълък и публичният избор. *Икономическа мисъл*, No. 1, 107-118] (in Bulgarian).
- Egbert, H., Sedlarski, T. (2021). Osnovi na savremennata ikonomika: Mansar Olsan i kolektivnoto deystvie. *Ikonomicheska misal*, No. 4, 126-133. [Егберт, Х., Седларски, Т. (2021). Основи на съвременната икономика: Мансър Олсън и колективното действие. *Икономическа мисъл*, No. 4, 126-133] (in Bulgarian).
- Egbert, H., Sedlarski, T., Todorov, A. (2021). Osnovi na savremennata ikonomika: Harold Hoteling i problemite na mestopolozhenieto i izcherpaemite resursi. *Ikonomicheski i sotsialni alternativi*, No. 3, 143-154. [Егберт, Х., Седларски, Т., Тодоров, А. (2021). Основи на съвременната икономика: Харолд Хотелинг и проблемите на местоположението и изчерпаемите ресурси. *Икономически и социални алтернативи*, No. 3, 143-154] (in Bulgarian).
- Gladuel, M. (2015). *David i Goliat. Autsayderi, neprispособlentsi i izkustvoto da se srazhavash s giganti*. Plovdiv: IK Zhanet 45. [Гладуел, М. (2015). *Давид и Голиат. Аутсайдери, неприспособленци и изкуството да се сражаваш с гиганти*. Пловдив: ИК Жанет 45] (in Bulgarian).
- Gladuel, M. (2022). *Kak da obshtuvame s nepoznati. Kakvo tryabva da знает за horata, koito ne poznavame*. Plovdiv: IK Zhanet 45. [Гладуел, М. (2022). *Как да общуваме с непознати. Какво трябва да знаем за хората, които не познаваме*. Пловдив: ИК Жанет 45] (in Bulgarian).
- Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. *Science*, 162, 1243-1248.
- Herzberg, R., Allen, B. (2012). Elinor Ostrom (1933-2012). *Public Choice*, 153, 263-268.
- Hotelling, H. (1931). The economics of exhaustible resources. *Journal of Political Economy*, 39(2), 137-175.
- Janssen, M. (2012). Elinor Ostrom. *Nature*, 482 (July).
- Lemke, J., Tarko, V. (eds.). (2021). *Elinor Ostrom and the Bloomington School: Building a New Approach to Policy and the Social Sciences*. Newcastle: Agenda Publishing.
- Levine, P. (2011). Seeing like a citizen: The contributions of Elinor Ostrom to 'Civic Studies'. *The Good Society*, 20(1), 3-14.
- McGinnis, M. (2021). New institutional economics: building from shared foundations. In: Lemke, J., Tarko, V. (eds.). *Elinor Ostrom and the Bloomington School*. Newcastle: Agenda Publishing, 25-46.

- McGinnis, M. (ed.). (1999). *Polycentric Governance and Development: Readings from the Workshop in Political Theory and Policy Analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Mirchevska, A. (2018). Upravljenie na obshtite i transgranichnite obshti resursi ot perspektivata na novata institutsionalna ikonomika. *Ikonomicheska misal*, No. 4, 124-143. [Мирчевска, А. (2018). Управление на общите и трансграничните общи ресурси от перспективата на новата институционална икономика. *Икономическа мисъл*, No. 4, 124-143] (in Bulgarian).
- Mitchell, W. (1988). Virginia, Rochester, and Bloomington: Twenty-five years of public choice and political science. *Public Choice*, 56(2), 101-119.
- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ostrom, E. (1971). Institutional arrangements and the measurement of policy consequences: applications to evaluating police performance. *Urban Affairs Quarterly*, 6(4), 447-475.
- Ostrom, E. (1972). Metropolitan reform: propositions derived from two traditions. *Social Science Quarterly*, 53(3), 474-493.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ostrom, E. (1998). A behavioral approach to the rational choice theory of collective action: presidential address American Political Science Association, 1997. *American Political Science Review*, 92(1), 1-22.
- Ostrom, E. (2000). Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), 137-158.
- Ostrom, E. (2005). *Understanding Institutional Diversity*. Princeton: Princeton University Press.
- Ostrom, E. (2006). The value-added of laboratory experiments of institutions and common-pool resources. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 61(2), 149-163.
- Ostrom, E. (2008). Institutions and the environment. *Economic Affairs*, 28(3), 24-31.
- Ostrom, E. (2009). A general framework for analyzing sustainability of social-ecological systems. *Science*, 325(5939), 419-422.
- Ostrom, E. (2010a). Beyond markets and states: polycentric governance of complex economic systems. *American Economic Review*, 100(3), 641-672.

- Ostrom, E. (2010b). Polycentric systems for coping with collective action and global environmental change. *Global Environmental Change*, 20(4), 550-557.
- Ostrom, E., Walker, J. (2003). *Trust and Reciprocity: Interdisciplinary Lessons from Experimental Research*. New York: Russell Sage Foundation.
- Ostrom, E., Walker, J., Gardner, R. (1994). *Rules, Games, and Common-pool Resources*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Ostrom, V., Ostrom, E. (1977). Public goods and public choices. In: Savas, E. (ed.). *Alternatives for Delivering Public Services: Toward Improved Performance*. Boulder: Westview Press, 7-49.
- Ostrom, V., Tiebout, C., Warren, R. (1961). The organization of government in metropolitan areas: a theoretical inquiry. *American Political Science Review*, 55(4), 831-842.
- Polanyi, K. (1944). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. New York: Rinehart.
- Polanyi, M. (1951). *The Logic of Liberty*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sabetti, F. (2011). Constitutional artisanship and institutional diversity: Elinor Ostrom, Vincent Ostrom, and the workshop. *The Good Society*, 20(1), 73-83.
- Sabotinova, D. (2016). Elinor Ostrom: Evolyutsiya na institutsiite za kolektivno deystvie pri upravlenie na resursite za obshto polzване. *Biznes posoki*, No. 2, 61-70 [Съботинова, Д. (2016). Елино Остром: Еволюция на институциите за колективно действие при управление на ресурсите за общо ползване. *Бизнес посоки*, No. 2, 61-70] (in Bulgarian).
- Sabotinova, D. (2019). Elinor Ostrom: politsentrichното upravlenie – alternativa na darzhavata i pazara. *Biznes posoki*, No. 2, 84-95. [Съботинова, Д. (2019). Елино Остром: полицентричното управление – алтернатива на държавата и пазара. *Бизнес посоки*, No. 2, 84-95] (in Bulgarian).
- Samuelson, P. (1954). The pure theory of public expenditure. *Review of Economics and Statistics*, 36(4), 387-389
- Sedlarski, T. (2011). Ikonomika i pravo – ikonomicheski analiz na vaznikvaneto i efektite na pravните normi. *Ikonomicheski alternativi*, No. 1, 82-102. [Седларски, Т. (2011). Икономика и право – икономически анализ на възникването и ефектите на правните норми. *Икономически алтернативи*, No. 1, 82-102] (in Bulgarian).
- Sedlarski, T. (2011a). Nesvobodното vaznikvane na svobodniya pazar – 'Velikata transformatsiya' na Karl Polani. *Ikonomicheska misal*, No. 1, 51-72. [Седларски, Т.

- (2011a). Несвободното възникване на свободния пазар – 'Великата трансформация' на Карл Полани. *Икономическа мисъл*, No. 1, 51-72] (in Bulgarian).
- Sedlarski, T. (2013). *Nova institutsionalna ikonomika*. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“. [Седларски, Т. (2013). *Нова институционална икономика*. София: УИ „Св. Климент Охридски“] (in Bulgarian).
- Sedlarski, T. (2013a). *Institutsionalni aspekti na pazara*. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“. [Седларски, Т. (2013a). *Институционални аспекти на пазара*. София: УИ „Св. Климент Охридски“] (in Bulgarian).
- Sedlarski, T. (2020). *Povedencheski i sotsialnopsihologicheski izmereniya na pazarniya red: status, shtastie i blagosastoyanie*. Vtoro izdanie. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“. [Седларски, Т. (2020). *Поведенчески и социалнопсихологически измерения на пазарния ред: статус, щастие и благосъстояние*. Второ издание. София: УИ „Св. Климент Охридски“] (in Bulgarian).
- Sedlarski, T. (2022). Individualizam, kolektivizam, sotsialen kapital i ikonomichesko razvitiye. *Ikonomicheska misal*, 67(2), 171-204. [Седларски, Т. (2022). Индивидуализъм, колективизъм, социален капитал и икономическо развитие. *Икономическа мисъл*, 67(2), 171-204] (in Bulgarian).
- Shepsle, K. (2010). Elinor Ostrom: uncommon. *Public Choice*, 143(3/4), 335-337.
- Stigler, G. (1995 [1957]). The tenable range of functions of local government. (Joint Economic Committee, Federal Expenditure Policy for Economic Growth and Stability) In: Phelps, E. (ed.). *Private Wants and Public Needs*. New York: Norton, 167-176.
- Tarko, V. (2017). *Elinor Ostrom: An Intellectual Biography*. London: Rowman & Littlefield.
- Tarko, V. (2021). Elinor Ostrom as Behavioral Economist. In: Lemke, J.; Tarko, V. (eds.). *Elinor Ostrom and the Bloomington School*. Newcastle: Agenda Publishing, 47-69.
- Zagorski, N. (2006). Profile of Elinor Ostrom. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 103(51), 19 221–19 223.
- Tchipev, P. (2023). Izgrazhdane i razvitiye na kontseptsiyata za sobstvenostta kato ikonomicheska kategoriya. *Ikonomicheska misal*, 68(3), 245-292. [Чипев, П. (2023). Изграждане и развитие на концепцията за собствеността като икономическа категория. *Икономическа мисъл*, 68(3), 245-292] (in Bulgarian).
<https://doi.org/10.56497/etj2368301>.

Хенрик Егберт е доктор по икономика, професор в Университета за приложни науки Анхалт, Германия, henrik.egbert@hs-anhalt.de

Теодор Седларски е доктор по икономика, професор в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, sedlarski@feb.uni-sofia.bg

Александър Б. Тодоров е доктор по икономика, главен асистент в катедра „Обща икономическа теория“ на Икономически университет – Варна, atodorov@ue-varna.bg

Henrik Egbert, PhD, is Professor at Anhalt University of Applied Sciences, Germany, henrik.egbert@hs-anhalt.de

Teodor Sedlarski, PhD, is Professor at the Faculty of Economics and Business Administration of Sofia University „St. Kliment Ohridski“, sedlarski@feb.uni-sofia.bg

Aleksandar B. Todorov, PhD, is Chief Assistant Professor at the Department of General Economic Theory of University of Economics – Varna, atodorov@ue-varna.bg

FOUNDATIONS OF CONTEMPORARY ECONOMICS: ELINOR OSTROM AND COMMON-POOL RESOURCES

Abstract. Elinor Ostrom changed the way of thinking about common-pool resources in economics. She provided an institutional analysis that shows how groups can find solutions to complex problems for collective goods. Ostrom showed that collective action can work among rational individuals. She and her husband Vincent objected privatization, nationalization, and centralized government for governing the commons. Instead, they promoted polycentric governance as a solution for many common-pool resources. Her approach is known as the Bloomington School of Political Economy, a thriving direction in Public Choice Theory.

Keywords: Elinor Ostrom; common-pool resources; polycentric governance; Bloomington School; public choice; new institutional economics

JEL codes: B25; C92; D71; H41; H44

Как да се цитира тази статия:

How to cite this article:

Egbert, H., Sedlarski, T., Todorov, A. B. (2023). Osnovi na savremennata ikonomika: Elinor Ostrom i obshtite resursi (Foundations of Contemporary Economics: Elinor Ostrom and Common Pool Resources). *Economic Thought Journal*, 68(5), 554-571 (in Bulgarian). <https://doi.org/10.56497/etj2368505>